

Afsluttende perspektivering ved konferencen om erfaringer med Tidlig Tysk, den 2. oktober 2018.
Ved Prorektor, dr. Pæd. Alexander Von Oettingen, UC SYD.

Sprog – Tidlig Tysk!

I dag afslutter vi et projekt, der på mange måder er kernen i det at bedrive skole! Sprog og skole – tættere kommer man det ikke. For hvad er skolen andet end en sprog-skole? Skolen sætter den nære og fjerne verden på begreber, så den kan læres og kommunikeres. I skolen lærer elever at give sprogligt udtryk for deres erfaringer, stemninger, erkendelser og interesser.

Skolen er sproglig og læringen er sprogligt medieret.

Men også sproget i sig selv kan blive til genstand for undervisningen. Det er det fantastiske ved skolen. Den underviser ikke kun gennem eller ved hjælp af sprog og samtale, men den underviser også i og om sprog. Den gør sproget til genstand, fordi elever ikke kun skal lære at sprogliggøre deres verden, men de skal også lære, hvad sprog er for et fænomen.

Tidlig Tysk er et fantastisk projekt, fordi projektet rummer begge forhold. Man underviser med tysk og i tysk for at lære eleverne at tolke deres nære og fjerne verden gennem det tyske sprog.

Hvorfor er det vigtigt? Hvorfor er det vigtigt, at vi i en moderne og højt specialiseret verden – der er videnskabelig og teknologisk formidlet, og hvor man kan downloade app's der spontant oversætter alle sprog – stadig lærer tysk og det endda tidligt?

Hvorfor lære sprog og hvorfor tysk, når teknologien kan oversætte alle mulige sprog?

Funktionalistiske forklaringer kommer på en eller anden måde til kort for at besvare det spørgsmål! Funktionalistiske forklaringer peger på sproget som middel for noget andet! Vi skal lære tysk, fordi arbejdsmarkedet kræver, at man i grænseregionen kan tale tysk! Handel over grænsen betyder, at man kan forstå nabosproget. Når vi vil skabe arbejdspladser, må vi kunne forstå hinanden. I ansøgningen til AP Møller Fonden om Tidlig Tysk, er det den overlæggende motivation og begrundelse. Vi skal lære mere og bedre tysk, fordi jobmarkedet i grænseregionen

kræver, at man kan tysk. I en tid, hvor ingen ser tysk fjernsyn mere, fordi man streamer engelske Tv-serier, er det væsentligt, at man i skolen stadig lærer tysk.

Tidlig Tysk, fordi jobmarkedet kræver det? Men hvordan ser arbejdslivet ud her i grænseregionen om ca. 15 år? De børn, der har været i Tidlig Tysk- projektet, vil om ca. 15 år stå overfor et arbejdsmarked, vi slet ikke aner, hvordan ser ud. Og man kan spørge, hvor tysk vil det være? Og hvor dansk vil det arbejdsliv stadig være? Tja – det kan man ikke sige noget klart om.

Funktionalistiske forklaringer på sprog leder altid efter begrundelsen udenfor sproget. Sproget anses som et middel for noget andet. Vi skal lære det tyske sprog for at kunne klare os i konkurrence, på jobmarkedet etc. Sproget som middel for noget andet!

Men så rigtige disse forklaringer også er, så begrænsede er de også. For selvom behovet eller efterspørgslen udebliver og selvom ingen – hverken politikken eller økonomien – efterspørger tysk, giver det stadig rigtig god mening at lære tysk og endda lære det tidligt. Selvom hele verden ikke taler tysk – så er det vigtigt, at skolen underviser i tysk. Men hvorfor? Slet og ret fordi mennesket er sproglig i verden. Og har vi kun det ene sprog – dør vi bogstaveligt talt. Kunne vi kun tale ét sprog, ville vi ikke kunne overleve. Der findes ingen, der kun er "monolingual". Alle kan flere sprog – det talte sprog og det følte sprog.

Vi bruger ikke sprog - vi er sprog.

Knud Romer:

I sin nye roman *Kort over paradys* beskriver Knud Romer lige netop denne grundlæggende nuance. Romer er vokset op med tysk mor og dansk far – vokset op i spændingen mellem tysk og dansk kultur og sprog og har med sine romaner vist, hvad det betyder at leve i netop dette sproglige univers – på godt og ondt.

I *Kort over paradys* fortæller "Knydtchen", som moderne kaldte ham, hvad hendes sproglige påvirkning havde formået.

”Mor dyppede min barndom som et glaseret æble i alt det, hun elskede, og det var til resten af livet. Hendes vuggegave var det tyske sprog. Jeg fik det hele foræret én gang til, som jeg allerede havde fået på dansk – vejene og skovene og sneen. Så lukkede hun bogen og sagde, at jeg skulle passe den, den var min.”

Sikke en fantastisk beskrivelse og begrundelse. Hvorfor skal vi lære tysk? Fordi vi med det andet sprog får ”hele verden foræret én gang til”. Alle vores erfaringer – personlige som fælles erfaringer – bliver genintroduceret, men nu med et andet sprog. Nu på tysk. De sange vi synger, de følelser vi giver udtryk for, de stemninger vi fornemmer, de forklaringer og analyser vi formulerer – kommer én gang til, men nu på tysk.

Sikke en mulighed sproget giver. Sikke en dannelsesfaktor sproget er og så endda tidligt.

Humboldt

Én af de helt store dannelsesfilosoffer Wilhelm von Humboldt så i sproget netop denne danneskvalitet. Humboldt var egentlig ikke dannelsesfilosof. Han var embedsmand – ja man kunne sige, at han var KL(Kommunernes landsforening) direktør. Men han skrev om dannelse og formulerede en dannelsesteori, der stadig har betydning. Dannelse er den frie og livlige vekselvirkning mellem ”jeg og verden”. Kort og godt. Dannelse er en vekselvirkning mellem mine egne erfaringer og en verden af betydning uden for mig.

Og lige netop denne frie og livlige vekselvirkning mellem *selv-virksomhed* og *verdens-virksomhed* er udtrykt i sproget.

Sproget er dannelse, fordi det formidler mellem jeg og verden. I sproget ligger altid noget subjektivt og objektivt. Privat sprog findes ikke, på samme måde som der heller ikke findes et objektivt sprog. I sproget indgår altid noget, der er rettet mod det subjektive og det objektive.

Derfor er sproget frit og bindende på samme tid. Du kan udtrykke dig frit med og på sprog, men ikke uden spilleregler, ikke uden en grundarkitektur.

For Humboldt spillede sproget en ganske særlig rolle. Han studerede selv over hundrede sprog og talte op til 10 forskellige sprog. Så han vidste, hvad han talte om. Han havde evidens – som man siger i dag.

I sine sproglige afhandlinger opstillede han forskellige begrundelser for, hvorfor man skulle lære sprog. For Humboldt var skolen det sted, hvor man lærte i mediet af skrift og sprog.

Der er flere begrundelser for, at man skal lære sprog. Én af dem er, at man skal lære om sit modersprog. Uden det andet sprog, lærer man ikke om sit første sprog. Det er et paradoks på mange måder.

Når vi lærer vores modersmål, så lærer vi det anderledes, end når vi lærer det andet sprog. Tidlig tysk lærer eleverne anderledes, end de lærte deres modersmål.

Det første sprog lærer vi præ-refleksiv – vi lærer sproget ved at leve det. Vi bliver ”dyppet i sproget som et glaseret æble, og det holder hele livet”. Vi tænker ikke over det, men vi lærer det i den naturlige omgang med hinanden.

Mor og far taler til barnet, som om det forstår, selvom det ikke forstår. Det er paradoksalt. Vi gør, som om de kan forstå og på den måde kommer de til at forstå.

Ville man behandle børn som det, de kunne, skulle man ikke tale til dem. De kan ikke tale, alligevel taler vi til dem. I den sproglige henvendelse gør vi, som om de kan forstå. Vi anerkender dem for noget, de ikke kan endnu og for nogen de ikke er endnu. Det er fantastisk og findes kun i sproglig læring. Eller rettere sagt det findes i de nære ting.

At tale, gå, synge, se, gribe, kysse og lege, lærer vi kun ved at gøre det og ikke ved at reflektere over det.

(Derfor har Heckmann fx helt ret i at det er helt afgørende at vi taler med børn, så de lærer deres sprog.)

Men alle de andre sprog og alle de andre sange læres, fordi vi allerede har lært ét sprog. Vi lærer de andre sprog ved komparation. Sådan udtaler vi det på dansk og sådan på tysk. Det hedder ”Ich

liebe dich" og "Jeg elsker dig" – og "wir fahren mit der Fähre" aber "segeln mit dem Schiff". Men i Danmark sejler vi med både færgen og skibet. På tysk heder det "kiosk" og på dansk "kiosk". For dem der vokser op med to sprog, kan den nuance være livsvigtig!

Ved at lære det andet sprog udvikler vi vores eget sprog og samtidig vores identitet.

Et andet princip Humboldt pegede på, var sprogets formidlingskvalitet. Sproget formidler mellem den "intelligible natur og den endelige natur" – i dag ville vi sige mellem ideernes verden og den empiriske verden. Vi tænker med sprog og det er klart, når man har flere sprog at tænke med, er der chancer for, at man tænker en smule bedre. Sproget er "tonen", vi nødvendigvis må udtrykke, når vi står overfor genstanden. Sproget sætter "toner" på den empiriske verden. Og kan du flere sprog, ja så spiller du på flere melodier.

Og ét sidste princip - sproget formidler mellem mig som subjekt og den anden og det andet. Når jeg derfor bruger sproget, siger jeg noget, som er særligt og alligevel alment kendt. Tag bare ordet "mor". Når vores børn siger det første gang i deres liv, så siger de ikke noget, vi ikke godt vidste. "Mor" hører vi mange gange og ofte alt for tit. Men siger mit barn det for første gang, er det altid en lille smule anderledes.

Det "far eller mor" mit barn siger, er ikke "det far og det mor" som der står i Gyldendals ordbog. Og dog. I ordbogen står, at hvis du vil skrive "mor og far", så skal det skrives på den eller den måde. Men om du *vil* skrive det, ligger ikke i ordbogen – det er en opfordring til dig.

Så sproget indeholder det "kendte og ukendte" på samme tid og derfor var sproget dannende for Humboldt.

.....

Men nogle gange kan det også være, at det måske er bedre ikke at sige noget.

Da jeg var folkeskolelærer i Bredsten, havde jeg bl.a. en 9 klasse i dansk. Én af mine elever Christian havde svært ved dansk. Han kom med en stærk tysk baggrund. Men han klarede sig.

Flere år senere mødte jeg Christian og han fortalte, hvad han havde oplevet. Han var bl.a. taget til Danmark og fået en dansk kæreste. Og i den forbindelse ville han lige sige, at skolen slet ikke forberedte eleverne til verden uden for. Det ”dansk” han havde lært hos mig, kunne han ikke bruge over for kærsten, når lyset blev slukket.

Jeg svarede Christian – nogle gange skal man måske også bare holde sin kæft og nyde det!

Nationale sprogstrategi

At vi har brug for sprog, og især tysk sprog og at Tønder og Åbenrå er gået en væsentlig vej, bliver i dag også understreget af den nationale sprogstrategi.

Hvis man læser den, kan man blive meget bedrøvet. Det ser sløjt ud med de forskellige sprog.

Nogle universiteter er ligefrem stoppet med at forske og undervise i fremmedsprog.

Det er blevet for dyrt, og det er en mere eller mindre national katastrofe. Tænk at vi i Danmark ikke mere værner om de sprog, der både er store ”nationale” sprog, men også små ”regionale” sprog.

Det er også en enorm udfordring. Hvor mange fremmedsprog skal man forske i? Hvor mange studerende har vi brug for? Hvor meget tid og hvor mange ressourcer kan man afsætte? Der er kamp om sprog på universiteterne. Eller kamp om at undgå sprog? Og hvis tendensen er, at det skal kunne betale sig – så findes der sprog, der ikke kan betale sig at forske i.

Men også i folkeskolen er der behov for at være meget opmærksom på, at sprogfagene og især tysk og fransk ikke forsvinder helt. Der er ikke mange steder mere, man fx underviser i fransk, og tysk finder man snart stort set kun her.

Tidlig sprogstart er det helt rigtige svar på at værne om sprog og sproglig mangfoldighed.

I den forbindelse vil jeg sige tak til AP-Møller Fonden. Uden den donation og den mulighed for at søge om kompetencemidler til lærere i folkeskolen, ville Tidlig Tysk ikke have set dagens lys. Her gør AP Møller Fonden, sammen med kommunerne og UC SYD, en kæmpe forskel.

Men så ærgerligt er det også, at kommunerne ikke har genansøgt AP Møller Fonden om at fortsætte med projektet.

Man kan – som jeg her – altid stille sig op og være klog på andres bekostning. Og jeg ved også godt at kommunerne har mange andre udfordringer, de skal se på – tænk bare på teknologi etc.. Men – kære kommuner – I har udviklet et godt projekt. I løfter en værdifuld opgave – både for børns læring og dannelse og samfundets udvikling. Så jeg vil på det kraftigste opfordre til, at man genansøger for at fortsætte projektet. Og måske kan man overtale AP Møller fonden til at finansiere forskningen omkring Tidlig Tysk;)

.....

Hvordan kommer jeg nu tilbage på sporet? Måske bare ved endnu engang at sige at tidlig tysk er et fantastisk vigtigt projekt. Sprog og udvikling af sprog er helt afgørende. Man kan godt begrunde det med jobmarkedet eller de 21 århundrede kompetencer. Men man kan også som Humboldt og Knud Romer begrunde det i dannelsesprocessen.

”Hendes vuggegave var det tyske sprog. Jeg fik det hele foræret en gang til, som jeg allerede havde på dansk – vejene og skovene og sneen.

Vielen dank/ Mange tak.